

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975)
www.economy.nayka.com.ua | № 10, 2019 | 31.10.2019 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.10.67](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.10.67)

УДК 342.9

*Н. М. Коломийчук,
к. е. н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету
ORCID: 0000-0001-6160-9053*

СИСТЕМА ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

*N. Kolomyuchuk
Phd in Economics, Associate Profesor of S. Yurii
Finance Department, Ternopil National Economic University
Ternopil, Ukraine*

SYSTEM OF STATE FINANCIAL CONTROL AS A TOOL OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE SOCIETY

У статті розглянуто сутність фінансового контролю та закономірності функціонування системи державного фінансового контролю в Україні. Виявлено основні проблеми, що перешкоджають ефективному функціонуванню системи державного фінансового контролю. Вказано раціональні шляхи вдосконалення діючої вітчизняної системи державного фінансового контролю. Відзначено, значення фінансового контролю виражається в тому, що при його проведенні перевіряються, по-перше, дотримання встановленого правопорядку в процесі фінансової діяльності органами державної влади та органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, громадянами і, по-друге, економічна обґрунтованість і ефективність здійснюваних дій, відповідність їх завданням держави.

Таким чином, фінансовий контроль виконує роль інструменту, який забезпечує підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів і збалансованості бюджетів усіх рівнів, що сприяє успішному вирішенню завдань, що стоять перед державою, а також дозволяє забезпечити ефективність функціонування фінансової системи держави.

The article deals with the essence of financial control and regularity of functioning of the system of state financial control in Ukraine. The main problems that impede the effective functioning of the system of state financial control have been identified. The rational ways of improving the existing domestic system of state financial control are indicated. It is noted that the value of financial control is expressed in the fact that during its implementation, first, the observance of the established law and order in the course of financial activity by the state and local self-government bodies, enterprises, institutions, organizations, citizens and, secondly, economic viability and the effectiveness of the actions taken, their compliance with the state's tasks. Thus, financial control plays the role of a tool that ensures the efficiency of spending of budgetary funds and the balance of budgets of all levels, which contributes to the successful completion of tasks facing the state, and also allows to ensure the efficiency of the functioning of the financial system of the state.

The current situation in the field of public finances is a consequence of systemic shortcomings in legislative regulation, budget planning, use of budgetary resources, control over this use, etc. At the same time, financial discipline and responsibility are at a very low level, which exacerbates the synergistic effect of illegal and inefficient use of budgetary funds. In such circumstances, there is a need to identify possible ways to improve the effectiveness of state financial control in order to further improve it. The solution to the problematic issues of the national system of public financial control will be helped by the implementation of a unified strategy, which should meet the requirements of the present day and be based on the norms adopted worldwide, taking into account national peculiarities of management.

We believe that reforming the control functions of public administration at the regional and local levels and achieving their effectiveness will allow the Ukrainian economy to develop dynamically and effectively.

Ключові слова: фінансовий контроль; державний фінансовий контроль; система державного фінансового контролю; фінансова політика; фінансовий механізм.

Keywords: financial control; state financial control; system of state financial control; financial policy; financial mechanism.

Постановка проблеми. Трансформаційні перетворення в суспільстві призвели до того, що підвищилась зацікавленість до контрольної функції органів виконавчої і законодавчої влади. Інтенсифікація міжнародних економічних зв'язків зажадала знання суті і реалізації контрольних функцій в розвинених країнах світу, а також розвитку цієї функції, її організації та методів в нашій країні. З вітчизняного досвіду видно, що відсутність добре організованої державою системи фінансового контролю негативно позначається на функціонуванні економіки в цілому. На даний час науково-теоретичні дослідження, присвячені сутності державного фінансового контролю відповідно до сучасного етапу і з урахуванням розвитку ринкових відносин, знаходяться в стадії вивчення та розробки. Потребують подальшого вивчення і визначені цілі, завдання, функції та принципи державного фінансового контролю, порядок взаємодії існуючих органів державного фінансового контролю, внаслідок чого значно знижується ефективність і результативність їх діяльності.

Аналіз останніх досліджень. У нашій державі питання державного контролю досліджували такі відомі науковці, як: В. Андрущенко, М. Базась, М. Бариніна-Закірова, М. Білуха, Т. Боголіб, Ф. Бутинець, О. Василик, Н. Вітвицька, Л. Воронова, Л. Гуцаленко, В. Дем'янишин, В. Дерій, О. Десятнюк, Н. Дорош, І. Дрозд, І. Іванова, Є. Калюга, О. Кириленко, А. Крисоватий, С. Левицька, К. Павлюк, П. Мельник, І. Микитюк, Є. Мних, Н. Рубан, В. Рудницький, І. Стефанюк, А. Стівчастий, Б. Усач, В. Федосов, А. Хмельков, В. Шевчук, С. Юрій та ін. Розроблені у працях згаданих вчених теоретичні положення з проблем формування і розвитку системи державного фінансового контролю, застосування нових форм та методів і наукові дискусії свідчать про те, що ці питання потребують здійснення поглибленого теоретичного аналізу та вдосконалення механізму функціонування на практиці.

Постановка завдання. Метою дослідження є з'ясування суті фінансового контролю та обґрунтування його необхідності в сучасних умовах трансформаційних перетворень.

Вклад основного матеріалу дослідження. Організація і функціонування чіткої системи фінансового контролю - обов'язковий і невідмінний елемент фінансової політики держави і тому вдосконалення системи фінансового контролю має здійснюватися як ланки в загальній системі заходів перебудови фінансового механізму. При цьому держава використовує фінансовий механізм як найважливіший засіб контролю за ефективним витрачанням державних ресурсів.

Існуюча система органів державного фінансового контролю є недосконалою і потребує подальшого розвитку та вдосконалення. Основна мета державного фінансового контролю полягає у своєчасному виявленні порушень встановлених стандартів, порушень чинного законодавства, неефективне і нераціональне витрачання виділених бюджетних коштів до того моменту, коли ще можна розробити ряд заходів з метою мінімізації негативних наслідків від даних порушень, або для того, щоб повернути до відповідальності винних осіб, або ж, щоб запобігти виникненню даних порушень в подальшому.

Державний фінансовий контроль визначається як функція управління, яка здійснюється державними органами, наділеними відповідними повноваженнями, з метою дотримання контрольованими суб'єктами норм законодавства та забезпечення збереження державної власності [1].

Мета державного фінансового контролю полягає у забезпеченні законності й ефективності використання державних бюджетних і позабюджетних фінансових ресурсів і державної власності [2].

На сьогоднішній день стоять нові завдання перед теорією і практикою фінансового контролю. Впровадження якісного нового менеджменту вимагає трансформаційна модель фінансового контролю. Необхідно уточнити концептуальні основи формування й розвитку контролю в фінансово-економічній сфері, його організації, функціонуванні його органів, досвіду здійснення контрольних заходів та опрацюванні новітніх методологій.

Враховуючи вищесказане, у фінансово-економічній сфері держави, центральне місце займає проблема ефективності здійснення фінансового контролю. Створення нової системи цього контролю є запорукою забезпечення побудови конкурентоспроможної економіки держави.

На нашу думку, до головних причин, що впливають на ефективність контролю, є недосконалість нормативно-правового регулювання економіки, соціально-економічні передумови здійснення якісного фінансового контролю, сюди слід віднести також нецільове та незаконне використання бюджетних коштів, дублювання функцій та контрольних повноважень на всіх рівнях проведення державного фінансового контролю.

Отже, необхідність створення системи контролю щодо фінансово-економічних процесів як інструменту забезпечення економічної безпеки держави виникла в результаті збігу ряду об'єктивних обставин, основними з яких стали: наявність реальних можливостей поповнення державного бюджету за рахунок удосконалення державного фінансового контролю, податкової й інвестиційної політики; удосконалення діяльності банківських інститутів; підвищення «прозорості» органів виконавчої влади, у тому числі правоохоронних органів, ступеня довіри між владою й бізнесом і взаємної відповідальності; висока диференціація доходів; наявність «тіньового» сектору економіки. Незважаючи на велику кількість суб'єктів контролю в Україні, на жаль, їх діяльність відбувається за відсутності чіткої взаємодії. По суті, державний контроль діє не як єдина система, а існує у формі відокремлених ланок, що в автономному режимі виконують властиві їм завдання й функції, які визначаються численними законами, указами Президента України, постановами Уряду та іншими нормативно-правовими актами [3].

Підґрунтям ефективного здійснення державного фінансового контролю, як інструменту ефективного функціонування фінансів, є дотримання принципів його реалізації. Базові принципи контролю визначені у Лімській декларації керівних принципів контролю та включають:

- незалежність контролю;
- законодавче закріплення незалежності органів контролю;
- визначення необхідності здійснення попереднього контролю й контролю за фактичними

результатами;

- наявність зовнішнього та внутрішнього контролю як обов'язкової умови його існування;
- гласність та відкритість контрольних органів з обов'язковою вигодою додержання комерційної та іншої таємниці, що захищається законом [4].

До обов'язкових умов, що зумовлюють дієвий фінансовий контроль, дослідники відносять:

1) наявність еталонів (стандартів) і зовнішніх обмежень, які характеризуються певними показниками чи конкретними характеристиками, що впливають з поставленої мети і дозволяють досягти її ефективним способом;

2) наявність технологій й контрольних методів оцінювання фактичного стану контрольованого об'єкта;

3) виявлення відхилень між установленими еталонами (стандартами) і фактичними характеристиками стану об'єкта;

4) можливість впливати на об'єкт, регулювати чи блокувати його функціонування для усунення виявлених небажаних відхилень чи обмеження можливості негативних подій.

Реалізацію перелічених компонентів слід розглядати в рамках єдиної системи управління фінансами, що вимагає її постійного розвитку й адаптації до мінливих умов сьогодення і нових завдань.

Висновки

Високий ступінь організації і функціонування ефективної системи фінансового контролю є обов'язковою і невідмінною складовою фінансової політики держави. Головне завдання державного фінансового контролю - раціональне використання фінансових ресурсів та сприяння успішній реалізації фінансової діяльності держави.

Будучи одним з необхідних інструментів, державний фінансовий контроль забезпечує функціонування і розвиток держави, і особливу свою значимість державний фінансовий контроль набуває в період проведення економічних перетворень.

Проведене дослідження дає змогу виділити пріоритетні напрями підвищення результативності функціонування державного фінансового контролю:

1) використання міжнародного досвіду при розробленні організаційних, методологічних засад функціонування державного фінансового контролю з урахуванням специфічних особливостей фінансової системи України, що сприятиме побудові дієвої системи органів державного фінансового контролю;

2) створення нормативно-правового забезпечення державного фінансового контролю на основі принципів, вказаних у Лімській декларації;

3) визначення джерел періодичного публікування системою державного фінансового контролю своєчасної й достовірної інформації щодо напрямків використання бюджетних коштів, виявлених правопорушень та вжитих заходів з їхнього усунення;

4) узгодження основних положень нормативно-правових актів державного фінансового контролю й інших сфер фінансової системи;

5) розподіл функцій і контрольних повноважень на всіх рівнях проведення державного фінансового контролю для уникнення дублювання функцій, що сприятиме оптимізації структури органів державного фінансового контролю та, як наслідок, зростанню результативності їхньої діяльності;

6) формування системи підготовки кваліфікованих спеціалістів для проведення державного фінансового контролю.

На нашу думку, виділення запропонованих напрямків допоможе у створенні ефективної системи органів державного фінансового контролю в Україні й підвищенні якості його нормативно-правового, організаційного, методологічного та інформаційного забезпечення.

Бібліографічний список.

1. Виговська, Н., Стеблянко О. Державний фінансовий контроль у системі регулювання земельних відносин. Галицький економічний вісник. 2012. Вип. №4. С.104-111.
2. Степашин С., Столяров Н., Шохин С., Жуков В. Государственный финансовый контроль : учебник. / СПб. Питер. 2004. 557 с.
3. Андрушин С. Общегосударственный финансовый контроль: проблемы организации. Экономист. 2006. Вып. № 6. С. 64-71.
4. Лімська декларація Керівних принципів контролю, прийнята IX Конгресом Міжнародної організації вищих контрольних органів (ИНТОСАИ) в 1997 році. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/604_001

References.

1. Vyhovska, N. and Steblianko, O. (2012), "State financial control in the system of regulation of land relations", *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, vol.4, pp.104-111.
2. Stepashin, C. Stolyarov, N. Shohin, S. and Zhukov, V. (2004), *Gosudarstvennyiy finansovyy kontrol* [State financial control], Piter, St.Petersburg, Russia.
3. Andryushin, S. (2006), "National financial control: problems of organization", *Ekonomist*, vol. 6, pp. 64-71.
4. Verkhovna Rada of Ukraine (1997), "Lima Declaration on Guidelines for Controls, adopted by the IX Congress of the International Organization of Higher Control Bodies (INTOSAI)", available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/604_001 (Accessed 15 Sept 2019).

Стаття надійшла до редакції 18.10.2019 р.